

مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران

روشهای آموزش فلسفه اسلامی به کودکان

استاد راهنما: حجة الاسلام عبدالحسین خسروپناه

استاد مشاور: آقای مهدی حاجیان

گردآورنده: سیده محیا سیدعلیخان

چکیده :

مهارت‌های تفکر تأثیرات شگرفی بر بهبود زندگی افراد خواهد داشت لذا آشنایی با فلسفه اسلامی که منبعی غنی از مفاهیم مؤثر در هستی‌شناسی کودک می‌باشد؛ او را به سطح بالاتری از خردورزی راهنمایی خواهد نمود و از آنجا که کودکان امروز ما آینده‌سازان تمدن نوین اسلامی خواهند بود باید متعهدتر، خردمندتر و داناتر از بقیه نسلها آموزش ببینند.

با توجه به تقسیم‌بندی‌ای که از فلسفه اسلامی ارائه شده است؛ کودک قادر خواهد بود در پنج حوزه‌ی، معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، جهان‌شناسی، خداشناسی و انسان‌شناسی اطلاعاتی را بدست بیاورد که تاکنون تجربه نکرده است؛ این مدل آموزشی او را با دنیا و تفکری جدید آشنا می‌سازد. کودک در این مسیر تلاش می‌کند که ادراکات حسی خود را تقویت کرده و رسیدن به ادراکات عقلی را تمرین نماید.

از آنجا که مخاطب اصلی، کودک است و خود به تنهایی قادر به آموزش و مطالعه این مباحث نمی‌باشد، روی سخن این پژوهش با مربی کارآزموده‌ای خواهد بود که مفاهیم بلند فلسفه اسلامی را در قالبی جذاب برای کودکان و به زبان آنها بیان نماید. برای هموار شدن این مسیر، انواع روشهای آموزش به کودکان بیان شده است؛ تا مربی بداند که بهترین و جذاب‌ترین نوع آموزش برای کودکان کدامیک می‌باشد و بدین نحو با وارد شدن به دنیای کودک، هم‌زبان با او فلسفه را بیاموزد و کودک را به فلسفیدن دعوت نماید.

در فرآیند این پژوهش روشن خواهد شد که اگر فلسفه اسلامی را با بیانی ساده آموزش دهیم، حتی کودکان را که در ابتدای راه خردورزی هستند می‌توانیم در این آموزش با دانشمندان همراه ساخته و پایه‌های ذهنی آنان را به بهترین وجه چپ‌نش نماییم.

کلیدواژه‌ها : کودک، فلسفه اسلامی، آموزش، روش، مربی، ادراک حسی، ادراک عقلی

فهرست:

مقدمه ۱

فصل اول: کلیات و مفاهیم

گفتار اول : کلیات

- ۱- بیان مسأله ۴
- ۲- علت انتخاب موضوع و اهمیت و فائده آن..... ۴
- ۳- تاریخچه و پیشینه پژوهش ۵
- ۴- سوال اصلی و فرعی ۵
- ۵-پیش فرض های پژوهش..... ۶
- ۶-فرضیه های پژوهش..... ۶
- ۷- مفاهیم و متغیرها..... ۷
- ۸- روش گردآوری اطلاعات و داده ها..... ۷

گفتار دوم: مفهوم شناسی

- ۱-تعریف یادگیری ۸
- ۲-تعریف آموزش ۹
- ۳- تعریف فلسفه اسلامی ۱۰
- ۴-تعریف کودک ۱۲
- ۵-تعریف ادراک ۱۳
- ۵-۱ ادراک حسی ۱۴
- ۵-۲ ادراک عقلی..... ۱۵
- ۵-۳ تفاوت های ادراک حسی و ادراک عقلی ۱۶
- ۵-۴ سریان حکمت در افعال کودک ۱۷
- ۶-تعریف مفهوم ۱۸
- ۶-۱ انواع مفاهیم..... ۱۹
- ۶-۲ برخی ویژگی های معقولات اولی و ثانی..... ۱۹

فصل دوم: روشهای آموزش به کودکان

گفتار اول : انواع آموزش

- ۱- اصول آموزشی متناسب با رشد ۲۳
- ۲- مُدل های آموزش : ۲۵
- ۲- ۱- معلم محور ۲۵
- ۲- ۲- یادگیرنده محور ۲۶
- ۲- ۳- روش فعال ۲۶
- ۲- ۳- ۱- فواید عمده‌ی روش فعال ۲۸

گفتار دوم : روشهای آموزش

- ۱- روشهای آموزش مفاهیم ۲۹
- ۲- روشهای یادگیری و تفکر : ۳۰
- ۲- ۱- تفکر خلاق: ۳۱
- ۲- ۱- ۱- عوامل بروز و پرورش خلاقیت ۳۲
- ۲- ۱- ۲- مراحل پنجگانه تفکر خلاق ۳۳
- ۲- ۲- تفکر انتقادی: ۳۵
- ۲- ۲- ۱- آموزش تفکر انتقادی ۳۶
- ۲- ۲- ۲- ویژگی های متفکران انتقادی ۳۶
- ۲- ۳- مهارت حل مسئله : ۳۷
- ۲- ۳- ۱- فواید مهارت "حل مسئله" ۳۸
- ۲- ۳- ۲- مراحل "حل مسئله" ۳۸
- ۳- نحوه فعال کردن انواع تفکر : ۴۰
- ۳- ۱- فعال کردن تفکر اجتماعی ۴۰
- ۳- ۲- فعال کردن تفکر بنیادی ۴۱
- ۳- ۳- فعال کردن تفکر شنیداری ۴۳
- ۳- ۴- فعال کردن تفکر قرآنی ۴۳

گفتار سوم: قالب‌های برگزیده و دلایل انتخاب آنها

- ۱- قصه گویی..... ۴۵
- ۲- نمایش خلاق..... ۴۷
- ۳- طراحی بازی..... ۴۹
- ۳-۱ ارزشهای بازی..... ۵۰

فصل سوم: مبانی نظری آموزش فلسفه اسلامی به کودکان

- گفتار اول: ۱- رشد شناختی و امکان فلسفه ورزی در کودکان ۵۵
- ۲- اثر تربیت حواس در تقویت ادراک حسی..... ۵۷
- گفتاردوم: ظرفیت و چگونگی ارتقاء ادراکات حسی کودکان به ادراکات عقلی در معرفت شناسی اسلامی
- ۱- چپستی معرفت شناسی..... ۵۹
- ۲- وجود ذهنی و مراتب ذهن..... ۶۳
- ۳- اتحاد علم و عالم و معلوم..... ۶۴
- ۴- سرفصل های مناسب آموزشی: وجود ذهنی - علم و عالم و معلوم
- گفتار سوم: ظرفیت و چگونگی ارتقاء ادراکات حسی کودکان به ادراکات عقلی در هستی شناسی اسلامی
- ۱- چپستی هستی شناسی ۶۶
- ۲- عقل و بعد هستی شناسی..... ۶۶
- ۳- کیفیت آشنایی ذهن با مفهوم وجود ۶۷
- ۴- مفاهیم قابل آموزش: مفهوم وجود، ماهیت، اصالت وجود، و..... ۶۸
- گفتار چهارم: ظرفیت و چگونگی ارتقاء ادراکات حسی کودکان به ادراکات عقلی در جهان شناسی
- ۱- مقدمه جهان شناسی ۷۱
- ۲- معنا و تاثیر حرکت بر جهان ۷۳
- ۳- مفاهیم قابل آموزش: ۱. حرکت ۲. حرکت جوهری..... ۷۳
- گفتار پنجم: ظرفیت و چگونگی ارتقاء ادراکات حسی کودکان به ادراکات عقلی در خداشناسی
- ۱- حدود شناخت خدا و نقش عقل در این شناخت ۷۷
- ۲- اثبات خدا و توحید ۷۸

کتابنامه:

قرآن کریم

نهج البلاغه

آفاتهرانی، مرتضی، **از خود تا خدا**، نشر باقیات، چاپ اول ۱۳۸۶، قم

ابراهیمی دینانی، غلامحسین، **دفتر عقل و آیت عشق**، ج ۱، نشر طرح نو، چاپ سوم ۱۳۸۵، تهران

-----، **ماجرای فکر فلسفی در جهان اسلام**، ج ۳، نشر طرح نو، چاپ اول ۱۳۷۹، تهران

اسماعیل تبار، مهدی، **مقدمه ای بر فلسفه**، نشر فرهنگ سبز، چاپ سوم ۱۳۸۶، تهران

اشتهاردی، محمد مهدی، **داستانهای مثنوی**، نشر پیام آزادی، چاپ هفتم، ۱۳۷۲، تهران

امینی، ابراهیم، **اسلام و تعلیم و تربیت**، نشر بوستان کتاب، چاپ چهارم، ۱۳۹۱، قم

اخوت، احمد رضا، **دوره های رشد تفکر اجتماعی**، ج ۲، نشر قرآن و اهل بیت نبوت (علیم السلام)، چاپ اول ۱۳۹۲

ابزدی، مهشید، **یادگیری و انگیزش یادگیری**، نشر سفیر اردهال، چاپ اول، پاییز ۸۶، تهران

بنی هاشمی، سید محمد، **درآمدی بر تربیت عقلانی**، ج ۱، نشر منیر، چاپ اول ۱۳۸۹، تهران

-----، ج ۳، نشر منیر، چاپ اول ۱۳۸۹، تهران

بهشتی، احمد، **تربیت کودک در جهان امروز**، چاپ ششم، نشر بوستان کتاب، ۱۳۹۰، قم

بیابانگرد، اسماعیل، **روانشناسی تربیتی (روانشناسی آموزش و یادگیری)**، نشر ویرایش، چاپ پنجم، پاییز ۱۳۹۱، تهران

بی سادرلند، مارگارت، **کودکان تیزهوش و با استعداد در سنین کودکی**، ترجمه علی مشهدی و جواد غلامی، به نشر، چاپ اول ۱۳۹۰، مشهد

پرویزی، مهدی، **فلسفه اسلامی، طرح درس هایی برای آموزش به کودکان**، نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، چاپ اول، ۱۳۹۲، تهران

پیوندی، غلامرضا، **حقوق کودک**، نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول ۱۳۹۰، تهران

تیلمن، دایان، **احترام**، ترجمه: ناصر یوسفی و شهره یوسفی، نشر افق، چاپ پنجم ۱۳۹۰، تهران

جواد آملی، عبدالله، **رحیق مختوم**، بخش چهارم از جلد ۱، نشر اسراء، چاپ اول ۱۳۷۵، قم

- ، رحيق مختوم ، بخش پنجم از جلد ۲، نشر اسراء، چاپ اول ۱۳۷۵، قم
- ، رحيق مختوم ، ج ۴ تدوين: محمدپارسانيا، نشر اسراء، چاپ چهارم، ۱۳۸۹، قم
- ، معرفت شناسی در قرآن، حميد پارسانيا، نشر اسراء، چاپ سوم، آذر ۱۳۸۴، تهران
- ، منزلت عقل در هندسه معرفت دينی ، نشر اسراء، چاپ چهارم ، تابستان ۱۳۸۹، قم
- جهانگرد، يدالله، ما و کودکان دبستانی، نشر انجمن اوليا و مربيان ، چاپ سوم، تابستان ۱۳۷۵، تهران
- چمبرز، ديويی، قصه گویی و نمايش خلاق ، ترجمه: ثريا قزل اياغ، نشر دانشگاهی، چاپ اول ۱۳۶۶، تهران
- حائری يزدي، مهدي ، سفر نفس، به كوشش عبدالله نصري، انتشارات نقش جهان، چاپ اول ۱۳۸۰، تهران
- حسن زاده آملی، حسن، شرح فارسی الاسفار الاربعه صدر المتألهين شیرازی، نشر بوستان کتاب، چاپ اول ۱۳۸۷، قم
- ، عيون مسائل نفس و شرح آن ، ترجمه ابراهيم احمدیان و مصطفى بابایی، ج ۱، چاپ دوم ۱۳۸۹، قم،
- حسينی دشتی ، سيد مصطفى، معارف و معاریف، ج ۳
- خسروپناه، عبدالحسين ، نظام معرفت صدرایی ، حسن پناهی آزاد، نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول ۱۳۸۸، تهران
- خنیفر، حسين، نگاهی دوباره به روش ها و فنون تدریس، نشر بوستان کتاب، چاپ سوم ۱۳۸۶، قم
- دهباشی، مهدي، پژوهشی در هستی شناسی و شناخت شناسی، نشر علم، چاپ اول، ۱۳۸۶، تهران
- راغب اصفهانی، حسين، مفردات الفاظ قرآن،
- ربّانی شیرازی، عبدالرحيم، حرکت در طبيعت از دیدگاه دو مکتب، نشر حکمت، چاپ اول ۱۳۵۹، تهران
- ربّانی گلپایگانی، علی، عقاید استدلالی، ج ۱، نشر نصاب، چاپ چهارم، زمستان ۸۱، قم
- زندیه ، مهدي، شرح نهاية الحکمة ، نشر طاووس بهشت، ۱۳۷۹، قم
- سبحانی، جعفر، شناخت در فلسفه اسلامی ، نشر مؤسسه امام صادق علیه السلام، چاپ دوم ۱۳۸۲، قم
- سیف، علی اکبر، روانشناسی پرورشی نوین، نشر دوران، چاپ پنجاه و پاییز ۹۲، تهران
- سیگر، لیندا، فیلمنامه اقتباسی، ترجمه عباس اکبری، نشر نقش و نگار، چاپ اول ۱۳۸۰، تهران
- شجاعی، محمدصادق، بازی کودک در اسلام، نشر بوستان کتاب، چاپ پنجم ، ۱۳۹۰، قم
- شعاری نژاد ، علی اکبر، روانشناسی رشد، نشر اطلاعات ، چاپ هفدهم، ۱۳۸۵، تهران

- شمس، منصور، آشنایی با معرفت شناسی، نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (طرح نو)، چاپ اول، ۱۳۸۴، تهران
- صمدی آملی، داود، شرح نهایی الحکمه، ج ۱، نشر قائم آل محمد (ع)، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۶، قم
- طالب زاده، حمید، فلسفه، آشنایی با فلسفه اسلامی، نشر دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی، چاپ هفدهم، ۱۳۹۰، تهران
- عبودیت، عبدالرسول، درآمد به نظام حکمت صدرانی، ج ۱، انتشارات سمت، چاپ چهارم تابستان ۱۳۹۰، تهران
- ، درآمدی به نظام حکمت صدرانی، ج ۲، نشر سمت، چاپ سوم، بهار ۱۳۹۰، تهران
- ، درآمدی به نظام حکمت صدرانی، ج ۳، نشر سمت، چاپ اول، زمستان ۱۳۹۱، تهران
- ، فلسفه مقدماتی (برگرفته از آثار شهید مطهری)، نشر مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ اول بهار ۱۳۹۲، قم
- فیاضی، غلامرضا، علم النفس فلسفی، تدوین: محمدتقی یوسفی، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ اول ۱۳۸۹، قم
- فیشر، رابرت، آموزش تفکر به کودکان، ترجمه: صفایی مقدم و نجاریان، نشر ریش، چاپ اول، ۱۳۸۵، اهواز
- قوام صفری، مهدی، مابعدالطبیعه چگونه ممکن است، نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول ۱۳۸۶
- کارتلیج، جی. آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان، اف. میلیرن، ترجمه: محمدحسین نظری نژاد، به نشر، چاپ پنجم ۱۳۸۶، مشهد
- کاپلستون، فردریک، تاریخ فلسفه، ترجمه جلال الدین مجتبوی، ج ۱، نشر علمی و فرهنگی، تهران
- کرجی، علی، اصطلاحات فلسفی و تفاوت آنها بایکدیگر، نشر بوستان کتاب، چاپ سوم، ۱۳۸۱، قم
- کم، فلیپ، داستانهای فکری، کندوکاو فلسفی برای کودکان، ترجمه احسانه باقری، نشر امیرکبیر، چاپ سوم، ۱۳۸۷، تهران
- کوهن، دیوید، اگر فرزند خلاق و نابغه می خواهید، ترجمه محمد کاوش نیا، نشر کیا راد، چاپ اول، تابستان ۱۳۹۰
- مروجی طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل البیت، نشر بوستان کتاب، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۸، قم
- مصباح یزدی، محمد تقی، آموزش فلسفه، ج ۱، نشر بین الملل، چاپ هشتم، بهار ۸۸
- ، آموزش فلسفه، ج ۲، نشر بین الملل، چاپ هشتم، بهار ۸۸

-----، شرح نهایی الحکمه، نگارش: عبدالرسول عبودیت، نشر موسسه امام خمینی(ره)،
ج ۱، چاپ اول ۱۳۸۷

مطهری، مرتضی، اصول فلسفه و روش رئالیسم، ج ۲، نشر صدرا، چاپ ۱۳، مرداد ۱۳۹۰، تهران

-----، انسان کامل، نشر صدرا، تهران

-----، تعلیم و تربیت در اسلام، نشر صدرا، چاپ ۳۶، تیر ۸۰، تهران

-----، داستان راستان، ج ۱، نشر دفتر انتشارات اسلامی، تیر ۱۳۸۰، تهران

-----، درسهای اسفار، ج ۱، نشر صدرا، چاپ اول، اسفند ۱۳۸۸، تهران

-----، درسهای اسفار، ج ۵، نشر صدرا، چاپ اول، اسفند ۱۳۸۸، تهران

-----، شرح منظومه، نشر صدرا، چاپ سیزدهم ۱۳۸۷، تهران

-----، کلیات علوم اسلامی، منطق و فلسفه، ج ۱، انتشارات صدرا، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۸۰، تهران

-----، مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۶، نشر صدرا، چاپ سیزدهم ۱۳۸۸، تهران

-----، مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۱۱، نشر صدرا، چاپ دوم، فروردین ۱۳۸۵، تهران

مظفر، محمدرضا، منطق، ترجمه منوچهر صناعی دره بیدی، نشر حکمت، چاپ هشتم پاییز ۱۳۷۰، تهران

معین، محمد، فرهنگ فارسی، ج ۱، نشر امیرکبیر، چاپ نهم، ۱۳۷۵، تهران

معین اسلام، مریم، رسالت های زن منتظر و منتظر پرور، علی غلامی، نشر مؤلف، چاپ دوم، ۱۳۸۸، قم

منتظری مقدم، محمود، منطق ۲، انتشارات مرکز برنامه ریزی و تدوین متون درسی، چاپ اول بهار ۱۳۸۸، قم

ناجی، سعید، کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ج ۱،
چاپ اول ۱۳۸۹، تهران

نیکزاد، عباس، عقل و دین از دیدگاه ملا صدرا و برخی فیلسوفان، نشر امیرکبیر و زیتون، چاپ اول بهار ۱۳۸۶، قم

هاجر، دی، ۱۹۰ فعالیت و بازی برای کودکان، ترجمه: نعیمه قنبری، انتشارات سیمای فرهنگ، چاپ اول،
زمستان ۸۶، تهران

منابع عربی :

صدرالدین شیرازی، محمد، الحکمة المتعالیه فی الاسفار العقلیه الاربعه، ج ۲، المكتبة المصطفویه، ۱۳۸۶، قم

----- ، الحکمة المتعالیه فی الاسفار العقلیه الاربعه ، ج ۳، المكتبة المصطفویه، ۱۳۸۶، قم

----- ، الحکمة المتعالیه فی الاسفار العقلیه الاربعه ، ج ۶، المكتبة المصطفویه، ۱۳۸۶، قم

طباطبایی، سید محمد حسین، **نهایة الحکمة**، شرح: غلامرضا فیاضی، نشر مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، چاپ اول ۱۳۸۵، قم

مجلات :

مجله **تفکر و کودک ۲** (دوفصل نامه علمی-تخصصی)، رویامتین وز- مهربان، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۹، تهران

مجله **تفکر و کودک ۲** (دوفصل نامه علمی-تخصصی)، مژگان رشتچی، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال اول ۱۳۸۹، تهران

مجله **فلسفه و کودک ۴**، محمدرضا نیستانی، نشر بنیاد حکمت اسلامی، ۱۳۹۰، تهران

مجله **معرفت**، عقل در قرآن، محمد علی مبینی، شماره ۴۸، آذر ۱۳۸۰، تهران

آذر ۱۳۹۰، مجله **حکمت و معرفت (فلسفه برای کودک)**، مهرانوش هدایتی، موسسه اطلاعات، ایرانچاپ، شماره ۸، تهران

ویژه نامه کودک، تفکر، خلاقیت، (فلسفه برای کودک)، احد فرامرز قراملکی، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، زمستان ۱۳۸۴، تهران

ویژه نامه فلسفه و کودک، زهره طوطی، نشر بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۹، تهران

بیانات مقام معظم رهبری:

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار رؤسای دانشگاهها، مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی، ۲۳/ ۱۳۸۵/۰۵

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار مسئولان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۲۳/۰۲/۱۳۷۷

کنوانسیون حقوق کودک، بیستم نوامبر ۱۹۸۹، ماده اول